

Joan Vinyoli

Visat núm. 18
(octubre 2014)

Com més d'un lector comprendrà, és del tot injustificat que sigui jo qui anteposi unes ratlles a aquest llibre de Joan Vinyoli; però he de dir que deixant de banda l'amistat que m'uneix a l'autor i l'autèntica admiració i el respecte que sento per la seva obra, el no menys amistós suggeriment de l'editor arribà acompanyat d'uns textos —els tres poemes llargs que integren *Passeig d'aniversari*— que em semblen cabdals dintre de la seva ja considerable obra poètica.

Sobretot perquè aquests poemes tipifiquen de manera excel·lent algunes de les idees i emocions que els versos de Vinyoli desperten, desenvolupen i dissolen per sempre, de forma indestruïble, en l'ànim intel·ligent dels seus lectors. De manera que, lluny de sentir-me forçat a escriure unes paraules exposant sumàriament l'alt mestratge de la seva poesia, he considerat que resultava més just, i fins i tot més adient amb el tarannà rigorosíssim i insubornable del poeta, un breu comentari sobre aquells punts en què la seva poesia esdevé paradigma de qualsevol creació poètica genuïna.

S'ha dit sovint, però sempre és útil de repetir-ho, que la poesia, com a formalització lingüística que és d'una experiència (real o fantàstica, biogràfica o inventada, i tant se val que es tracti d'un cas com de l'altre perquè allò que en definitiva ens interessa com a lectors és molt més la plasmació poètica davant la nostra sensibilitat que no pas els seus orígens, orígens que algunes voltes potser caldria cercar en el fons, diàfans o tèrbols, de la consciència del poeta, tant si aquest parla en favor de la felicitat general dels homes com si ho fa cercant la seva expiació individual i desolada), s'ha dit sovint, doncs, que la poesia, en tota la grandesa abstracta del terme, equival, o quasi, a la seva formulació en termes de continguts de llenguatge. O, dit en expressió més planera, que, espero, no haurà d'esverar ningú, que no hi ha més cera que la que crema.

En efecte, ara més que mai, sobretot davant alguns judicis que considero un xic agosarats, em sembla necessari de defensar la «materialitat» del fet poètic; de subratllar, tants de cops com calgui, que és el poeta, amb el seu entramat de mots, de ritmes, de cadències, d'imatges, d'associacions —és a dir, amb les eines de l'ofici que li és propi—, qui atorga una virtualitat a allò que es trobava mancat d'existència.

Que hi hagi o no un «daimon», que existeixi o no la «inspiració», sembla un problema a resoldre per l'especulació que s'ocupa d'aquestes coses —especulació evidentment positiva, com ho és l'elucubració a propòsit de totes les coses que són i que no són—, que no pas una tasca que hagi de preocupar els poetes. A aquests només haurien de preocupar-los els mots, la construcció del poema, la relació del sentit amb el lèxic i el ritme. I en aquest sentit gosaria dir que fins i tot la veu estremidora que dictava en somnis a Coleridge el seu «Kubla Khan» —recordeu que el subtítol del poema és «una visió en somnis»— s'hauria esvanit per la posteritat sense els mots reals i tangibles

que el confereixen. Com podria ser d'altra manera?

Passeig d'aniversari és un llibre excel·lent com a mostra del poeta que interroga, que cerca; i que descobreix i troba. Si la poesia no és simplement un do gracios que ens ve de fora —concepte altament sospitós perquè mai no sabrem amb quin criteri el poeta podrà atribuir-se el «privilegi» d'haver estat «visitat» o «ungit» per més altes instàncies sense comptar amb l'aquiescència que suposa la crítica intel·ligent per part dels seus lectors—, sí que podem admetre, tanmateix, que el poeta és, almenys, mèdium de si mateix perquè, quan arriba a reeixir en el seu comès —i sols si hi reïx—, fa d'interpret o mitjancer, més que no pas de pur oracle, entre dos mons: el de l'emoció poètica que l'ha esperonat, sigui somni o sigui seny, i el del criteri amb què vol, subtilment i per l'ofici, que aquella emoció sigui, al més exactament o al més vagament i insinuatorament possible, reduïda a paraules i recreada amb paraules. Dos mons aquests que, val a dir-ho, no constitueixen cap mena d'ordre de prioritats, immutable, perquè ni l'emoció sola és poesia sense els mots que la virtualitzen —de visions i càntics tots n'anem plens però els bons poemes escassegen—, ni els mots sols no són, tampoc, cap recurs màgic, cercador de continguts excel·sos —i per això ens toca patir diàriament en la nostra carn de lectors un considerable embalum de versots confegits amb diversos graus de competència lèxico-mètrica i una total i descarada absència de com-moció.

Justament és en aquest pas indestriable d'anar del mot a l'evocació, de la imatge i del ritme al descobriment intel·lectual d'afirmacions o intuïcions que no hauríem gosat mai sospitar, és en aquest transvasament de l'experiència a la seva formulació concreta en l'àmbit, per força restringit, dels mots, és en aquest procés, doncs, que els gustadors de la poesia descobrim el tast del gran do humà amb què els veritables poetes ens obsequien. Com és el cas d'aquest *Passeig d'aniversari* de Joan Vinyoli.

Potser Joan Vinyoli, per una modèstia extraordinària, gairebé impròpia, més aviat voldria veure, en aquest i en d'altres poemaris seus, la mà secreta que li regalaria el que Riba, sempre tan estrictament lúcid en l'exigència intel·lectual, anomena «el vers donat». El mèrit total, però, li correspon a ell, exclusivament, igual com sabem que és a Coleridge que correspon tot el mèrit de «Kubla Khan» i no pas a cap follet, diví i intangible. Allò que ens importa de *Passeig d'aniversari*, com de tota bona poesia, és l'«aprovació» i el «reconeixement» que el poeta hi ha introduït, la seva capacitat per aconseguir extreure allò que, també Riba —i dins el mateix context—, qualificà de «veritat profunda». Aquesta veritat profunda és una de les màximes virtuts que empelten tota la poesia de Joan Vinyoli. Hi és sempre com a recerca constant dels motius i raons que el mateix poeta no té explícits, no sap, fins a veure'ls esbossats o raonats en el poema. Els lectors descobriran, ja des dels primers versos de *Passeig d'aniversari*, aquesta dosi justa i manyaga d'emoció amb què omple i nodreix de força, de sentit, la més fortuïta i dúctil, o la mà esquerpa i dura, de les troballes que la llengua li ofereix.

Els tres poemes llargs que integren aquest recull —«Vespre a la cafeteria», «Sense mans» i «Elegia de Vallvidrera»— són un exemple excel·lent del que és l'autèntica fornal de tot treball poètic. Ens mostren el poeta en aquell punt dolç de la seva mestria en què la vitalitat de la passió ha esdevingut un reconeixement entenimentat de l'emoció que impregna el temps, la naturalesa i la vida que s'escola irremissiblement, goluda. Però l'emoció de Vinyoli encara ens resulta més propera perquè brolla des d'una única consciència, des d'una única mirada que dona sentit als poemes: la de l'home fal·lible i caduc que fa de la seva feblesa la «força que el dreça»:

Ajuntó mots per fer-me un trampolí
vers l'àmbit líric i assajar al trapezi
de la metàfora, en el buit, un salt mortal
per assolir una mica de realitat
fora del temps...

Així, doncs, trobem juxtaposades dues fragilitats: la del món i la humanal. La del món basardós, «cada cop més àrid», on la mort no para d'assetjar-nos amb el seu despropòsit d'una total i indefugible certesa final; i la dels mots, tan estantissos i esquerps que semblen fugir-nos de les mans, però que, al capdavall, ens han de servir per instal·lar-nos en una fertilitat desafiant i il·limitada —«l'àrid hivern» «ha esdevingut el fèril juny»—:

«el que perdura ho funden els poetes».

El gran mèrit literari de Joan Vinyoli, allò que el converteix en la veu més alta i impressionant de la lírica catalana contemporània, és aconseguir que aquestes dues esquerdes essencials de tot el que coneixem i és, passin, íntegres, fins i tot crescudes, ampliades i amarades de la sensualitat que caracteritza els seus mots i les seves imatges, a la formulació tangible que són els seus poemes. Fins quan expressa sense ambages la seva més pura i autèntica filiació romàntica —aquella de què, de fet, s'alimenta tota la poesia moderna—, ho fa des d'un vitalisme tan contundent, des d'un tan exemplar «deliri de ser feliç», que el lector es veu també endut per l'extraordinària fortuna no tan sols de comprendre i entendre el que els mots signifiquen sinó de veure sobtadament revelat allò que els mots habitualment oculten i que, de mà del poeta, se'ns ha tornat transparent.

I si aquest assoliment és, per al lector, sorpresa, goig i meravella —un pas cap a la comprensió que ens acosta a la felicitat—, no ho és per cap màgia estranya, sinó perquè Joan Vinyoli ha sabut fer aquest salt moral en el trampolí dels mots, ha jugat amb el risc que comporta interrogar les veritats i els paranys més profunds d'un mateix des d'una activitat que sap única i potser privilegiada, però de cap manera idèntica ni substitutòria de l'autèntica realitat: el poema. La seva passió vital d'home ha hagut de cedir davant les exigències del verb i la imatge per arribar a l'únic resultat que paga: comoure el lector a través d'aquesta construcció lingüística, independent i autònoma, que és el poema.

Penso que la força que ens colpeix amb més impacte des d'aquestes pàgines és, precisament, la descripció d'un món habitual —ric en color, en símbols, en objectes i mots gairebé insòlits en la poesia (penso concretament en «l'estrofa de la vida», els «tucans de vol silenciosos», «l'hipopòtam gras», per citar tres bons exemples del poema que enceta «Vespre a la cafeteria») —, aplicada aquí, per la mà de Joan Vinyoli, a l'exploració d'uns temes que, obligadament, cal qualificar com a meditacions transcendents: l'enfrontament amb la mort, el pas de la vida, el sentit de la pròpia tasca de poeta, la malaltia i la incertesa constant...

El poema que clou el recull —l'última part d'«Elegia de Vallvidrera»— és una d'aquestes mostres d'art en el més elevat i diàfan dels sentits: en la seva meditació atziaga el poema no sembla trobar motius de consol, però tan prest com s'adona que la construcció material d'aquest estat d'ànim negatiu no constitueix un pur germen destructiu i artísticament inservible sinó que ell mateix l'està formalitzant en un poema que accepta com a obra d'art redemptora, té la certesa d'un doble valor. D'una banda, del valor de l'obra en si, independent, de l'existència autònoma que assoleix el producte del seu ofici; i, d'una altra, més important encara, del valor derivat d'aquella veritat profunda que, ara, li permet saber, amb certesa, que és ell mateix i no altre qui acaba de crear amb els seus dots d'artífex; qui acaba, per tant, de donar vida al poema i, de retruc, essencialment, s'acaba de donar una justificació vital a si mateix.

I una justificació excelsa a tots nosaltres, lectors, que en la seva ombra aprenem a esbrinar el sentit profund que la bellesa i l'emoció de la poesia poden donar a la bellesa i l'emoció de la vida.